

İLKÖĞRETİM 6., 7. ve 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ANLATIM BOZUKLUKLARI

Dr. Ahmet KAYASANDIK
Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Okutmanı
kayasandik@selcuk.edu.tr

Özet

Bu incelemede Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan ilköğretim altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki anlatım bozuklukları tespit edildi. Ana dilimizin kullanımıyla ilgili yanlışlıkların hangi boyutlara ulaştığı gösterilmeye çalışılarak konunun önemine dikkat çekilmek istendi. Yeni ders kitaplarının daha özenli hazırlanması gerektiği vurgulandı. Yazım ve noktalama yanlışlarının çok fazla olması imla meselesinin hâlâ tam olarak çözülemediğini ortaya koyuyor. Çok sayıda dizgi yanlışının tespit edilmesi de buna gereken özenin gösterilmediğini düşündürüyor. Uzman bir kadro denetiminde kalabalık bir ekip tarafından hazırlanan bu ders kitaplarında bile çok sayıda bilgi yanlış ve anlatım bozukluğu olması oldukça düşündürücüdür. Ana dilimizin doğru öğretilmesi son derece önemlidir. İlköğretimde yanlış öğrenilenleri daha sonra düzeltmek çok zor olmaktadır. Bu sebeple bu konuya gereken duyarlılık gösterilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, sağlam cümle, anlatım bozuklukları, dil yanlışları.

AMBIGUITIES in THE TEXTBOOKS OF 6, 7, and 8th GRADE in PRIMARY SCHOOL

Abstract

In this study, the ambiguities in the 6th, 7th, and 8th grade Turkish textbooks which are indited by Ministry of Education have been determined. By trying to be performed the mistakes related with the usage of our native language, remarking the importance of the subject has been aimed. It has been stressed that new books must be prepared more meticulously. That there are too many spelling and punctuation errors has showed that the matter of spelling has not been able to be solved yet. Besides, most typesetting errors are indicators of this neglection. It is surprising that there are many ambiguities and information errors in these textbooks although they are prepared under the control of a Professional expert staff. To teach our native language in an accurate way is vital. It is too hard to correct the information taught in a wrong way during the primary school. Therefore, it is obligatory to be sensitive to this matter.

Key Words: Turkish, comprehensible sentence, ambiguities, language errors.

GİRİŞ

Dilin temel görevi aynı dili konuşan insanlar arasında anlaşmayı sağlamaktır. Son yıllarda Türkçemize gereken önemin verilmemesi, sezgiye dayalı anlaşmayla yetinilmesi gibi sebeplerle dilimiz, her geçen gün bu ana işlevini hakkıyla yerine getirmekten uzaklaşmaktadır. Sınırlı sayıda söz varlığına dayanan özensiz anlatımlar günlük konuşmalarla kalmayıp bilimsel nitelikteki eserlere kadar yayılmaktadır. Dil yanlışları ve anlatım bozukluklarının (özellikle sesli ve görüntülü) basın yayın araçlarıyla hızla yayılması da bu süreci hızlandırmaktadır.

Bu incelemede, ana dilimizin öğretilmesini meslek edinen uzmanların bile zaman zaman nasıl yanlışlıklar yaptıkları ortaya konularak bu olumsuzluğun boyutları somut biçimde gösterilmeye çalışıldı.

Bu makalede incelemeye konu olan Türkçe ders kitapları şunlardır:

1. Meral Ünal, M.Yavuz Öner ve Nevin Bayrak tarafından yazılan *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6*. Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlarının 3332'nci, ders kitapları dizisinin 608'inci kitabı olarak 2000 yılında İstanbul'da Millî Eğitim Basımevi tarafından ikinci defa 275.000 adet basılmıştır.

2. Süheyla Doğruel, Selçuk Kurter ve Muzaffer Gündoğdu tarafından yazılan *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7*. Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlarının 3333'üncü, ders kitapları dizisinin 609'uncu kitabı olarak Doğan Medya Grubu tesislerinde basılmıştır.

3. Ahmet Saraçoğlu, Cengiz Çimen ve Yunus Güzel tarafından yazılan *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 8*. Bu kitap ise Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlarının 3334'üncü, ders kitapları dizisinin 610'uncu kitabı olarak 2000 yılında İstanbul'da Millî Eğitim Basımevi tarafından ikinci defa 225.000 adet basılmıştır.

Yukarıdaki bu üç ders kitabının dil ve anlatım yönünden incelemesini ve denetlemesini Doç. Dr. Sedat Sever, Arş. Gör. Kamil İşeri, Arş. Gör. Deniz Kucur ve Özden Fidan; bilimsel denetimini ise Doç. Dr. Sedat Sever, Doç. Dr. Melike Sayın ve Arş. Gör. Yasemin Esen Severge yapmışlardır. Bu kitapların eğitsel tasarımı Prof. Dr. Murat Barkan, Doç. Dr. Füsun Ataseven ve Dr. Mehmet Bilir tarafından; görsel tasarımı ise Prof. Dr. İsmail Kaya ve Yrd. Doç. Dr. Zülfikar Sayın tarafından, ölçme ve değerlendirmeleri ise Uzm. Ayşegül Şen, Uzm. H.Leyla Erten ve Burçin Türkkkan tarafından yapılmıştır. Grafik tasarımı, dizgi ve sayfa düzeni Tevfik Özüak, Serkan Çetin Şahin, Murat Işık ve Mustafa Günal tarafından yapılan bu kitapların inceleme komisyonunda Evren Acar, Hülya Akyol, Sudiye Ulus, Necla Dingil ve Olcay Donk görev almıştır.

Adı geçen kitapların hazırlanmasında böyle kaliteli, deneyimli bir ekip görev almasına rağmen bu kitaplarda aşağıda sıralanan yanlışların bulunması sorunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

“Sağlam bir cümlenin mantık ve bilgi bakımından doğruluk, dil bilgisi bakımından doğruluk, açıklık, duruluk, yalınlık ve akıcılık gibi niteliklerini

taşımayan cümlelerde dil yanlışları ve anlatım bozuklukları ortaya çıkmaktadır.” (Karasoy - Yavuz vd., 2002: 255) Bu incelemeye konu olan kitaplardaki cümleler, bu niteliklere uygunluk bakımından değerlendirildi. Anlatım bozukluğu içeren cümleler, eğik yazıyla yazıldı. Bu cümlelerin hangi sınıfa ait kitabın kaçınıcı sayfasında olduğu (6, 27) örneğindeki gibi o cümlelerin sonunda gösterildi. Gerektikçe kısa açıklamalar yapıldı. Cümlelerdeki sorunlu yerler kalın yazılarak vurgulandı. Yanlış ifadelerin düzeltilmiş şekli parantez içinde yazıldı. Birden fazla yanlış tespit edilen cümleler, ilgili alt başlıklarda tekrar verilerek diğer yanlış burada gösterildi. Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan *İmla Kılavuzu*, atıflarda (İK, 2000); *Türkçe Sözlük* (TS, 1998) kısaltmasıyla gösterildi.

1. Mantık ve Bilgi Yanlışları

Sağlam bir cümle, her şeyden önce mantık ve bilgi bakımından doğru olmalıdır. Bir cümlede dil bilgisi yanlış, anlam belirsizliği veya ahenk kusuru olmayabilir. İfadedeki bilgi yanlışlığı ya da mantık bakımından tutarsızlık, iyi bir anlatımın niteliğini bozan olumsuzluklardandır.

Mantık yanlışları: İncelenen kitaplardan tespit edilen aşağıdaki cümlelerde mantık yanlışlığı vardır:

Kitap ve okuma, onun düşünce yaşamı için vazgeçilmez bir öge olmuştur. (6, 24) İki öge (kitap ve okuma) sayılıyor sonra bunun bir öge olduğu söylenerek mantık yönüyle tutarsızlığa yol açılıyor.

Hiç unutulmaz bir gündü. Ama unutulmuş işte! Şimdi bir şey anımsamıyorum. (6, 27) İkinci cümle birincisini yalanlıyor bu yüzden iki cümle arasında tutarsızlık var. Ayrıca şimdi bir şey anımsanmıyorsa bu anı nasıl yazıldı?

Bu cümleler *Oktay Akbal*'in *Anı Değil Yaşam* adlı eserinden alınmış. Dolayısıyla yanlışlık elbette yazarına aittir. Ancak Türkçe ders kitabına alınan metinlerin seçiminde komisyon daha titiz davranmalı, buna benzer yanlışların olduğu metinleri almamalıydı.

Onun, askerî alandaki başarılarının yanı sıra, devlet adamlığındaki başarılarının altında yatan gerçeklerden **biri** de **akılcılığa verdiği önem** ve **bilime olan bağlılığıdır.** (8, 133) *Bu cümlede* gerçeklerden biri *deniyor ama iki unsur sayılıyor.*

Bilgi yanlışları: İncelemeye konu olan Türkçe ders kitaplarından, aşağıda sıralanan bilgi yanlışları tespit edilmiştir:

En zarfı diğer zarflardan farklı olarak tek başına kullanılmaz ve bir anlam ifade etmez. (Karasoy - Yavuz vd., 2002: 201) *Sıfatların ve zarfların önünde bunlara en üstünlük anlamı verir. Karşılaştırılanlar arasında sayısal bir denklik olursa en zarfının belirttiği sıfat tamlamasında isim çokluk şekliyle kullanılabilir. Aksi hâlde ismin çokluk şekliyle kullanılması mantıksız olur. Varsayalım ki Tekin'in ve Çetin'in boyu 186 cm olsun. Bu durumda*

“Tekin, sınıfımızın **en** uzun öğrencilerinden biridir.” denilebilir. Ancak mesela en büyük iç deniz bir tane olduğu için bunu dünyanın en büyük iç denizlerinden biri şeklinde ifade etmek yanlış olur. Bu yanlışlığın yapıldığı cümleler aşağıdadır:

Çocukluk dönemi yaşamın **en güzel dönemlerinden biridir.** (6, 21)

Atatürk’ün kişiliğinin **en belirgin yönlerinden biri** de her zaman ve her koşulda gerçekleri söylemesidir. (8, 49)

Karadeniz’in 432 bin metre kare alanı ve 2 bin 170 metre derinliğiyle dünyanın **en büyük iç denizlerinden biri** olduğunu söyleyen... (8, 166)

...**en büyük tiyatro adamlarımızdan biridir.** (8, 179)

Fransız yazarlarının **en tanınmışlarından**dır. (8, 179)

Türk Halk Edebiyatının **en ünlü saz şairlerinden**dir. (8, 179)

İkinci Dünya Savaşı’nda Nagazaki ve bazı kentlere atom bombası atılmıştır. (6, 10) İkinci Dünya Savaşı’da ve bütün Dünya tarihinde sadece Hiroşima’ya ve Nagazaki’ye atom bombası atıldığı hatırlanırsa bu cümledeki “bazı kentlere” ibaresi bilgi yanlışlığına sebep olur.

“8.15’te Hiroşima vardı.” Tümcisinde sayıların birbirlerine karışmasını önlemek amacıyla aralarına nokta işareti konulmuştur. (6, 11) Nokta işareti, burada sayıların birbiriyle karışmasını önlemek için değil saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konmuştur. (İK, 2000: 52) Ayrıca, nokta işareti sayıların birbirine karışmasını önlemek amacıyla kullanılmaz, “*üçlü gruplara ayrılarak yazılan büyük sayılarda üçlü gruplar arasında konur: 16.551.000*” (İK, 2000: 53)

Bazı şiirlerde her dize büyük harfle başlamayabilir. (6, 13) İmlâ Kılavuzu’nda büyük ve küçük harflerin kullanıldığı yerlerle ilgili böyle bir bilgi yok. Buradaki ifadeden bir şiirde dizelerin çoğu büyük harfle başlar ama arada bazı dizeler küçük harfle başlayabilir hükmü de çıkar. Bunun yerine bazı şairler, şiirlerini yazarken büyük harf kullanmamaktadır, denilebilir.

(O) “O gün kedisini daha çok aramıştı.” (6, 18)

gizli özne tümleç tümleç tümleç yüklem

Cümlesinde *kedisini* sözü belirtili nesnedir. 22. sayfada nesne konusu anlatılmıştır. Bu örnekteki tümleçten kasıt *düz tümleç* ise o zaman 22. sayfada da *düz tümleç* denmeliydi.

Harf sayıları bakımından heceler şöyledir:

a. Tek ünlüden oluşan heceler: o – kul, a – dım ...(6, 28) *Türkçede heceler, heceyi oluşturan harf sayısına göre değil, hecedeki ünlü ve ünsüzlerin sırasına göre sınıflandırılır. Ayrıca hece çeşitleri örneklenirken köken itibarıyla Türkçe olmayan sınıf, müdür gibi kelimelerin seçilmemesi daha uygun olurdu.*

Konfüçyüs’e ait *Dilin Önemi* başlıklı anekdottan sonra yazar bilgisi aşağıdaki şekilde verilmiştir:

Ömer Asım AKSOY

Yazma Sanatı, Kompozisyon**Seyit Kemal Karaalioğlu (6, 41)**

Bu anekdot Ömer Asım Aksoy'dan alınmış ise *Seyit Kemal Karaalioğlu'nun* adı niçin yazıldı? *Aksoy* bunu *Karaalioğlu'ndan* aldıysa o zaman asıl kaynak neden yazılmadı? (bk. Karaalioğlu, 2000: 6)

...*ünlüyle biten sözcükler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında araya "-y, -n, -s, -ş" ünsüzlerinden biri girer. Buna kaynaştırma, bu harflere de kaynaştırma harfi denir.* (6, 49)

(Programına, ikişer, parası, arabayı) Bu sözcüklerde de iki ünlünün arasına "-n-", "-s-", "-ş-", "-y-" ünsüzlerinin girdiğini görüyoruz. İki ünlünün arasına giren **-n-, -s-, -ş-, -y-** ünsüzlerine **kaynaştırma ünsüzü** denir. (8, 165) *Kaynaştırma ünsüzleri sadece -y- ve -n-'dir.* (Korkmaz 2003: 28-29) "Bütün Türk dünyasında -s-, -ş- ünsüzlerinin ve -a-, -e- ünlülerinin ayrıca ilgi hâli eki -nın, -nin, -nun, -nün ekinin başındaki -n- ünsüzünün kaynaştırma harfi olarak gösterilmediği, öğretilmediği hâlde; sadece Türkiye'de bazı kaynaklarda gösterilmesi, öğretilmesi, hem Türkçeye aykırı, hem de Türkçenin öğretilmesinde birlik ve beraberliği bozucu bir davranış niteliğindedir." (Karaörs, 2005/2: 27) *Bu sesler -y, -n biçiminde ek gibi yazılmamalıdır.*

İşte bir sözcüğün gerçek anlamı dışında kullanılmasına mecaz anlam denir. (6, 52)

İşte, sözcüklerin gerçek anlamlarından uzaklaşarak, kazandıkları yeni anlama mecaz anlam denir. (7, 16)

Bu tanımlardaki eksiklik bilgi yanlışına sebep olmaktadır. Zira bir sözcüğün gerçek anlamı dışında kalan diğer anlamlarının hepsi mecaz olamaz. Mesela, *gövde* sözü dil bilgisinde terim olur.

tembih etmek: *Hatırlatmalarda bulunmak.* (6, 67) *Tembih etmek* sözü *hatırlatmalarda bulunmak* anlamına gelmez. Sözü anlamı şudur: "Bir şeyin belli biçimde ve yolla yapılmasını istemek, söylemek, uyararak." (TS, 1998: 2183)

Yalın durumu: *Hiçbir ek almadan kullanırlar (okul).* (6, 76) Bu ifade hem eksiklik hem bilgi yanlışlığı vardır: İyelik eki veya çokluk eki alan isim yalın durumdan çıkmaz *Öğrencilerimiz, bilgiler* kelimeleri de yalın hâldedir. Örnekler Türkçe kökenli sözcüklerden seçilseydi daha uygun olurdu.

Burada olduğu gibi hayvanların insanlar gibi düşündürülüp konuşturulmasına kişileştirme denir. (6, 119) "Teşhis (kişileştirme) insan dışındaki canlı varlıkları veya eşyayı, duyan, düşünen, hareket eden insan kişiliğinde göstermek, ona kişilik vermektir. Kendisine kişilik verilen canlı varlık veya eşya ayrıca konuşturulmuş ise intak (konuşturma) sanatı yapılmış olur." (Küleççi, 1985: 75) Buna göre ders kitabındaki tanım, hem eksik hem de yanlıştır.

Özel adların ardından gelen durum ekleri, tamlama ekleri, iyelik ekleri vb. kesme işaretiyle ayrılır. (6, 120) Bu cümlede **vb.** kısaltmasından kasıt yabancı özel adlara getirilen çokluk ve yapım ekleriyse (Bu kısaltmayı altıncı

sınıf öğrencisinin böyle yorumlaması neredeyse imkânsızdır.) itiraz edilemez, ancak kasıt bu değilse bu durumda yanlış bilgi verilmiş olur.

müspet: Pozitif (6, 131) Okuma metninde *müspet* kelimesi geçmiyor ama sözcük ve sözcük grubu çalışmalarında (?) yer verilmiş.

Şimdiki zamanlı eylemlerde **-me** olumsuzluk eki ses uyumuna göre **-mi**, **-mı**, **-mu**, **-mü** olarak kullanılır. (6, 131) Şimdiki zamanın olumsuz çekiminde **-mA** yapım eki ses uyumu sebebiyle bu şekle dönüşmez, ünlü daralması sebebiyle bu değişiklik olur. Şimdiki zamanın kip eki **-yor** ünlü uyumlarına uymaz.

tezahürat: Gösteri. (6, 141) Gösteri kelimesinin niteliği yazılmazsa *tezahürat*'ın tam karşılığı olamaz. "Tezahürat: Bağırıp çağırarak, alkışlayıp tempo tutularak yapılan gösteri"dir. (TS, 1998: 2212)

"Sabaha kadar uyuyamadım."

Eşitlik ilgisi: Bu ilgi "kadar" ilgeci yardımıyla kurulur. (6, 142) Burada *kadar* edatı (-a kadar) eşitlik ilgisi değil *yer-yön* ilgisi kurmaktadır.

"Yemekten sonra deniz kenarına indik."

"Her yerden müzik sesi geliyordu."

"Gece öylesine ılık ve güzel, öylesine gizemliydi ki bütün akşamı limanda gezinerek geçirdik." tümcelerinde geçen bağlaçları gösteriniz. (6, 144)

144. sayfada bağlaç anlatıldıktan sonra yukarıdaki üç cümle yazılmış ve bu cümlelerin bağlaçlarını göstermemiz istenmiştir. Dikkat edilirse yukarıdaki birinci ve ikinci cümlede bağlaç yoktur.

gâh: Hem. (6, 153) *Gâh* sözünün anlamı *hem* değil "bazen, kimi vakit, bazı bazı"dır. (TS, 1998: 809)

Düz yazıda, yardımcı düşünceyi işleyip geliştiren tümce ya da tümce topluluğuna **paragraf** adı verilir. (7, 15) Bu tanımda *ana düşünce* yerine *yardımcı düşünce* yazılması bilgi yanlışlığına sebep olmuştur. Ayrıca bağlaçtan önceki ve sonraki kısımlar arasında da uyumsuzluk vardır. Bu cümlelerin doğrusu şöyle olmalıdır: Düz yazıda, ana düşünceyi işleyip geliştiren tümceye ya da tümce topluluğuna **paragraf** adı verilir.

"Mazhar, not defterin yanında mı?" tümcesindeki **not defteri** sözcüğü ise ... (7, 37) *Not defteri* ifadesi sözcük değil kelime grubudur (Belirtisiz isim tamlaması).

Yedinci sınıf Türkçe kitabının kırk üçüncü sayfasında İstiklâl Marşı'ndan dört dize alınmış, altına da *Mehmet Akif ERSOY Safahat* yazılmıştır. Millî şairimiz İstiklâl Marşı'nı "o benim değil, milletimindir" diyerek *Safahat*'ına almamıştır. Bu sebeple alıntı kaynağının *Safahat* olarak belirtilmesi yanlıştır.

Çoğul ekleri (çocuklar), Soru ekleri (dost mu?), Soru ekleri (geldi mi?) (7, 58) *Birden fazla çokluk eki ve soru eki olmadığı için çoğul ekleri ve soru ekleri ifadeleri yanlıştır (Çokluk eki, soru eki).*

“Gör-” eylemini istek kipine göre çekimleyelim. 1. tekil kişi gör- e - m,...
1. çoğul kişi gör - e - k (7, 112) *İstek kipinin teklik ve çokluk birinci kişilere göre çekimi için burada bir açıklama yapılmamıştır. Bu sebeple görem, görek şeklindeki çekiminin bugünkü yazı dilimiz için de böyle olduğu anlaşılıyor. Oysa burada ağızları ilgilendiren veya arkaik bir yapı söz konusudur. Doğrusu görem yerine göreyim, görek yerine görelim şeklinde olmalıdır. İfadenin başıda yazar da çekimleyek değil çekimleyelim diyerek doğrusunu kullanmıştır.*

Bu yüzdendir ki yüce değerler uğrunda can verenlere, vatan için ölenlere şehitlik mertebesini bizim ulusumuz vermektedir. (7, 165) Şehitlik mertebesini sadece bizim ulusumuz mu veriyor? Cevap, hayır olduğuna göre bilgi yanlışlığı ortaya çıkıyor. “Bu yüzdendir ki yüce değerler uğrunda can verenlere, vatan için ölenlere şehit diyoruz.” şeklinde daha duru bir anlatım olabilirdi.

KARACAOĞLAN : (1606? – 1689) **Ardahan**’ın Bahçe ilçesinin Varsak köyünde doğduğu sanılmaktadır. (7, 179) *Ardahan’ın Bahçe adlı bir ilçesi yoktur. Bahçe, Osmaniye iline bağlı bir ilçedir.*

“Doktor Ali’ye baktı.” tümcesi kolaylıkla anlaşılammaktadır. Çünkü, Doktor mu Ali’ye bakmaktadır; bir başkası Ali adındaki bir doktora mı bakmaktadır; açıkça belirtilmemektedir. Bu da öznedenden sonra virgülün kullanılmamasından kaynaklanmaktadır. (8, 43) “Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek için **virgül** işareti kullanılır: Bu gece, eğlenceleri içlerine sinmedi.” (İK, 2000: 55) *Örnek cümlede doktor ve Ali kelimeleri arasında herhangi bir noktalama işareti olmadığına göre burada herhangi bir belirsizlik veya anlam karışıklığı söz konusu değildir. Doktor sözü Ali’nin unvanıdır.*

Aşağıdaki tümcelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

A) Özel zevklerim arasında kitap okumayı severim.

B) Tarlayı sürüp traktörü tamir ettirecek. (8, 71) *43. sayfada* “Babam tarlayı sürerek traktörü tamir ettirecek.” tümcesi akla ve mantığa uygun mu diye sorularak bu cümlede anlatım bozukluğu olduğu vurgulanmıştır. A seçeneğinde verilen cümle de bozuk olduğuna göre bu sorunun iki doğru cevabı vardır.

Yukarıdaki tümcenin eylemi, “konuşuyordu” sözcüğüdür. “konuşuyor” şimdiki zamanlı basit eylemine “-di” ek eylemi ulanmıştır. (8, 82)

Yukarıdaki tümcenin yüklemi ise “kazandırılmışsa” sözcüğüdür. “kazandırılmış” belirsiz geçmiş zamanlı basit eyleme “-se” ek eylemi ulanmıştır. (8, 82)

Yukarıdaki tümcenin yüklemi “yapacakmış” sözcüğüdür. Gelecek zamanlı “yapacak” eylemine “-miş (imiş)” ek eylemi ulanarak birleşik zamanlı eylem oluşturulmuştur. (8, 82) *Bu cümlelerde -di, -miş, -se ek eylem olarak gösterilmiştir. Ek eylem, i’dir. Füllerin birleşik zamanlı çekimleri ek-*

füle (i-) hikâye, rivayet veya şart ekleri getirilerek yapılır, çekim sırasında i-düşer.

“-erek, -ken, -meden, -ince, -dikçe, **-el**, -ip” ekleriyle eylemlerden türetilen ve yan yargı kuran, kurdukları yan yargıları başka bir yargıya bağlayan böyle sözcüklere **bağ eylem** (belirteç eylem) ya da **ulaç** denir. (8, 199) *Zarf-fül (ulaç) yapan ekler arasında -al, (-el) eki yoktur. Bu ek -alı (-eli) olmalıdır.*

Bu şiirin konusu, doğa ve doğanın güzellikleridir. Doğa güzelliklerini anlatan böyle şiirlere **pastoral şiir** denir. (8, 126) *Burada sözü edilen şiir, Karacaoğlan'ın bir koşmasıdır ve bu koşma konusuna göre güzelleme adını alır. Kır hayatını veya törelerini anlatan şiirlere pastoral şiir denildiğine göre burada yanlış bir tanım söz konusudur.*

Kimi zaman ünlü ile biten ve ünlü ile başlayan iki sözcüğün birleşmesi sırasında yan yana gelen ünlülerden biri düşer. Söyleyiştten kaynaklanan, yazarken de uygulanan bu oluşuma **aşınma** diyoruz.

“Pazartesi”, “cumartesi”, “kahvaltı”, “peki”, “kaynana” sözcüklerindeki aşınmaları gösteriniz. (8, 165) *Verilen kelimelerdeki ünlü birleşmesini (aşınmayı) göstermemiz isteniyor. Bunlardan (cuma+ertesi >) cumartesi ve (kahve+altı >) kahvaltı sözlerinde aşınma vardır. Diğer kelimelerdeyse aynı ses olayı yoktur. (Pazar+ertesi>) Pazartesi sözünde hece düşmesi, (pek+iyi>) peki sözünde hece kaynaşması ve (kayın+ana>) kaynakna sözünde ünlü düşmesi vardır. (Karasoy -Yavuz vd., 2002: 94)*

Aşağıdaki tümcelerin hangisinde küçük ünlü uyumuna uymayan bir sözcük vardır?

- A) Nehrin kenarındaki ağaçlar devrilmiş.
- B) Okulun bahçesinde toplandık.
- C) Öğrenciler yavaş yavaş dağıldılar

D) Havuzda uzun süre yüzdük. (8, 175) *Büyük ünlü uyumuna uymayan kelimeler, küçük ünlü uyumuna zaten uymayacağına göre bu durumda üç doğru cevap seçeneği ortaya çıkıyor. Soru cümlesi “Aşağıdaki tümcelerin hangisinde altı çizili sözcük küçük ünlü uyumuna uyar?” şeklinde düzenlenirse yanlışlık giderilir.*

Aşağıdaki birleşik adlardan hangisi kuruluşu bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Eskişehir
- B) Acıgöl
- C) anayasa
- D) karafatma (8, 176)

Seçeneklerde verilen birleşik isimlerin hepsi sıfat tamlaması yapısındadır. Eski, acı, kara isimleri, buradaki seçeneklerde niteleme sıfatıdır. Anayasa birleşik adı ise “yer, yön, sıra, öncelik, sonralık, ilklük, sonluk gösteren adların birer sıfat gibi işlev görmesiyle oluşmuş sıfat tamlaması türünde birleşik adlar”ı (Korkmaz, 2003: 243) örnekler. Dolayısıyla seçeneklerde yapı bakımından bir farklılık yok, anlam bakımından bir farklılık vardır.

mübarek: Beğenilen, sevilen (8, 186) Mübarek kelimesine Türkçe Sözlük'te verilen anlamlardan birkaçı şöyledir: “1. Verimli bereketli. 2. Kutlu,

uğurlu, kutsal... 3. Beğenilen sevilen şeyler için söylenir: Mübarek, ne güzel yer!...” (TS, 1998: 1600) Bu kelime, metinde üçüncü anlamıyla kullanılmışsa bile karşılığı eksik yazılmıştır.

2. Dil Bilgisi Yanlışları

“Cümlelerin kuruluşunda yer alan kelime ve kelime grupları dilin kurallarına göre oluşturulmalı, ögeler birbiriyle uyum içinde bulunmalı, cümlede eksiklik olmamalıdır.” (Karasoy - Yavuz vd., 2002: 256) Söylenmek istenilenle yazılanın aynı olması için yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine dikkat edilmeli ve dizgiye de gereken özen gösterilmelidir.

İncelenen kitaplardan tespit edilen dil bilgisi yanlışlıkları aşağıda alt başlıklar hâlinde sıralanmıştır:

a) Yardımcı fiillerin yanlış kullanılması: *al-*, *ver-*, *yap-* gibi bazı fiiller yardımcı fiilmiş gibi kullanıldığında anlatım bozukluğu ortaya çıkmaktadır:

Şairin konuyla ilgili olarak biz vermek istediği duyguya ana duygu denir. (6, 13) Türkçe Sözlük’de *duygu ver-* şeklinde bir kullanım yer almamaktadır. Bir *duygu uyanır* veya bir şeyin *duygusu uyandırılır*.

Konunun kısaca verildiği ya da tanımının yapıldığı bölüme “giriş bölümü”, ... (6,19) Konunun kısaca belirtildiği (veya ortaya konduğu) ... demek daha uygundur. Konu verilmez.

Atatürk şiirlerinden derleme yaparak aralarından seçeceğiniz bir şiir ezberleyip arkadaşlarınıza sununuz. (6, 15) ... *derleme yaparak...* yerine *derleyerek* demek daha uygundur.

b) Eksiklik: *Cümlede öge eksikliği anlatım bozukluğunun sebeplerinden biridir. Bu incelemeye konu olan kitaplardan tespit edilen aşağıdaki cümlelerde öge eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozuklukları vardır:*

Bu dönemde Selânik, sosyal, kültürel, ekonomik ve Hristiyan milletlerin Osmanlı Devleti’ne karşı ayaklanmaları, İngiltere, Fransa gibi devletlerin yayılma ve nüfus politikaları en çok Selânik ve çevresini etkilemekteydi. (6,38) *Burada iki cümle olmalıdır. İkinci cümle Hristiyan milletlerin... sözüyle başlamalıdır. İlk cümlelerin devamı yazılmadığı için anlatım bozukluğu ortaya çıkmıştır.*

Örnekleri inceledikten sonra “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” ATATÜRK (7, 103) *Cümle yarım bırakılmıştır.*

Gereklilik kipinin koşul birleşik zamanlı çekimi de siz bulunuz. (8, 83) *Belirtme hâli ekinin yazılmaması anlatım bozukluğuna sebep olmuştur. (... çekimi değil ...çekimini olmalı.)*

Özne eksikliği:

Eylemde üç kişi vardır; Tekil ve çoğul olarak kullanılır. (6, 109)
Eylemde üç kişi vardır: (**Bunlar**, tekil ve çoğul olarak kullanılır.)

Bunda da muvaffak olacağımıza yoktur. (Onuncu Yıl Nutku, Mustafa Kemal Atatürk) (8, 32) Şüphem kelimesinin yazılmaması özne eksikliğine sebep olmuştur. (Bunda da muvaffak olacağımıza **şüphem** yoktur.)

Çiçeğin özellikleri nelerdir? Nasıl büyümüştür? (8, 85) İkinci cümle
*öznesi eksiktir: (**Çiçek** nasıl büyümüştür?)*

Çiçeğin aşağıya düşüşü nasıl oluyor? Toprağa kavuşabiliyor mu? (8, 85)
Yukarıdaki yanlış burada da tekrar edilmiştir.

Nesne eksikliği:

*Ön sözde yazan ya da hazırlayanların kişisel görüşleri, öğreticilik amacı olmaksızın belirtilir. (6, 11) Fiilimsinin nesnesi eksiktir. (Ön sözde **eseri** yazan... olmalı)*

*Şiirin dizeleri kaç heceden oluşmuştur? Sayınız ve ölçüsünü bulunuz? (6, 45) İkinci cümlede hem nesne hem tamlayan eksikliği var. (**Dizelerdeki heceleri** sayınız ve **şiirin** ölçüsünü bulunuz.)*

***Boy** sözcüğünün değişik anlamlarını sözlüklerinizden öğrenerek tümcelerde kullanınız. (6, 55) Nesne eksiktir. Bu cümleyle **boy** sözcüğünü değil, **boy** sözcüğünün değişik anlamlarını tümcelerde kullanmamız isteniyor.*

*Özel mektupları mürekkepli kalem ve el yazısıyla yazmak gönderdiğimiz kişiye değer verdiğimizizi gösterir. (6, 101) Nesne eksikliği var. Cümleye **mektubu** nesnesi eklenmelidir: (...**mektubu** gönderdiğimiz kişiye...)*

***Post** ve **koşum** sözcüklerinin anlamını Türkçe Sözlük'ten bulup tümcelerde kullanınız. (6, 119) Nesne eksikliği var. (...**bu sözcükleri** tümcelerde kullanınız.)*

***Düşmek** sözcüğünün geçtiği düzeyi bularak anlamını açıklayınız ve bir tümcede kullanınız. (7, 72) (... ve **bu sözcüğü** bir tümcede kullanınız.)*

***Yaman** sözcüğünün gerçek anlamını Türkçe Sözlük'ten öğreniniz; metindeki anlamıyla bir tümcede kullanınız. (8, 103) İkinci cümle*
*nesnesi eksiktir. (...**sözcüğü** metindeki anlamıyla...)*

Dolaylı tümleç eksikliği:

*Metinden benzer örnekler bulup İmlâ Kılavuzu'ndan diğer görevlerini öğreniniz. (6, 101) ...benzer örnekler... ifadesi açık değildir, ...**buna** benzer örnekler... şeklinde düzeltilmelidir.*

Yazmak eylemini kişilerine göre çekimleyiniz. (6, 119) Dolaylı tümleç eksiktir. Fiilin hangi kipte çekimleneceği belirtilmemiştir.

Şiirde benzerlik gösteren sesler aynı harflerle gösterilir. Buna **uyak (kafiye) düzeni** denir. (6, 21) Fiilimsinin dolaylı tümleci eksiktir. (Şiirde **dize sonlarında** benzerlik gösteren sesler...)

Yüklem eksikliği:

Bir anda yüz bin insan öldü. Yüz bin de yaralı. (Oktay Akbal, Hiroşimalar Olmasın) (6, 9) İkinci cümlemin yüklemi yazılmalıdır.

c) Tamlama yanlışları: Tamlamalar kurulurken tamlayan veya tamlananın yazılmaması, ilgi ekinin veya iyelik ekinin yazılmaması ya da birden fazla tamlayan olması hâlinde bunlar arasında paralellik bulunmaması tamlama yanlışlarına sebep olmaktadır.

İncelemeye konu olan kitaplardan tespit edilen ve aşağıda sıralanan tamlama yanlışlarının her biri için ayrı ayrı açıklama yapılmadı. Tamlamanın doğru şekli parantez içinde gösterildi. Tamlamalardaki eksik unsurlar veya yanlışlıklar koyu yazılarak vurgulandı.

Düğüm bölümünde ise kendisine verilen görevin, heyecanlı olması nedeniyle, bir arkadaşına verildiği anlatılmıştır. (6, 28) (...kendisinin heyecanlı olması nedeniyle...) Tamlayan eksiktir.

Metinde Atatürk'ün doğum tarihi, yeri, baba ve annesinin adları belirtilmiştir. (6,39) (...doğum yeri, babasının ve annesinin adları...)

Siz de tablalı uçlarla başka özlü sözle çalışması yapınız. (6, 46) Ne çalışması yapılacağı belirtilmemiştir. Tamlayan eksik.

Hazırladığınız raporu kol rehber öğretmeninize sununuz. (6, 145) (eğitici kol rehber öğretmeninize veya eğitsel kol rehber öğretmeninize şeklinde olmalıdır.)

GRAFİK TASARIM, DİZGİ ve SAYFA DÜZENİ (6, 2),(7, 2), (8, 2) (Grafik Tasarımı, Sayfa Düzeni ve Dizgi)

İNCELEME DENETLEME (6, 2),(7, 2), (8, 2) (İnceleme ve Denetleme veya İnceleme, Denetleme)

ÖLÇME DEĞERLENDİRME (6, 2),(7, 2), (8, 2) (Ölçme ve Değerlendirme)

TDK İmlâ Kılavuzu'ndan noktanın kullanıldığı yerleri öğreniniz. (6, 11) (TDK'nın İmlâ Kılavuzu'ndan ...)

“Komşum kedisini kaybetmiş.” “Kedisini bulamayacağını sanıyordu.” Tümcelerinin özne ve yüklemelerini bulunuz. (6, 17) (Tümcelerinin öznelerini ve yüklemelerini bulunuz.) Komşum kendi kedisini mi yoksa bir başkasının kedisini mi kaybetmiş? Tamlayanın yazılmaması belirsizliğe sebep olmaktadır.

İlk bölümde birinci ve üçüncü dizede “saydım, adım”; ikinci ve dördüncü dizede “çocukluğumu, olduğumu”; beş ve altıncı dizede ... (6, 21) (...beşinci ve altıncı dizede...)

Siz de beş ve altıncı dizelerdeki uyak ve redifleri gösteriniz. (6, 22) (...beşinci ve altıncı dizelerdeki uyakları ve redifleri...)

“En güzel kalemi kaybolmuş.” “Kış yaramış, kemikleri kaybolmuş.” Tümcelerinden birincisinde “kaybolmak” sözcüğü sözlüklerdeki ilk anlamı “var olan bir şeyi yitirmektir.” (6, 52) (...“kaybolmak” sözcüğünün sözlüklerdeki ilk anlamı...)

Şiirin dizeleri kaç heceden oluşmuştur? Sayınız ve ölçüsünü bulunuz? (6, 45) Tamlayan eksiktir. (...şiirin ölçüsünü bulunuz.)

Yukarıda anlamları verilmiş sözcükler, deyim ve sözcük gruplarını siz de metindeki anlamlarıyla birer tümcede kullanınız. (6, 67) (...sözcükleri, deyimleri ve söz gruplarını...)

Siz de özel ve cins adlara örnekler söyleyiniz. (6, 71) (...özel adlara ve cins adlarına...)

...bu eklere **ad durum ekleri** denir. (6, 81) (...ad durumu ekleri...)

Devlet kuruluşlarına veya tüzel kişilik ünvanı taşıyan kurumların birbirine yazdıkları yazılar, vatandaşların başvuruları ve bu kuruluşların verdikleri yazılı yanıtlar, iş amacıyla yazılan ticarî mektuplar resmî mektuplarındandır. (6, 100) (...resmî mektuplardandır.)

...göndericinin ad ve adresi açık bir şekilde yazılmalıdır. (6, 102) (...göndericinin adı ve adresi...)

Duyulan geçmiş zaman kipi, eylem kök ya da gövdelerine...(6, 119)

... eylem kök ya da gövdelerine **(-i)yor** ekini ulayarak... (6, 122)

Değişik eylem kök ya da gövdelerine...(6, 126)

olumsuzluk ekleri eylem kök ya da gövdelerine...(6, 131) (...eylem köklerine ya da gövdelerine...)

Tümcenin süs ve özentiden uzak, herkesin anlayacağı dille yazılma yalnlık özelliğidir. (6, 123) Tamlanan eki yazılmadığı için isim tamlaması kurulamamıştır. (Tümcenin... herkesin anlayacağı dille yazılması...)

Birbiriyle aynı görevi yapan sözcükler, sözcük grupları ve tümceleri birbirine bağlayan, aralarında ilişki kurulmasını sağlayan bu tür sözcüklere **bağlaç** denir.(6, 144) Bu tanım cümlesindeki eksikler şöyle giderilebilir: Birbiriyle aynı görevi yapan sözcükleri, sözcük gruplarını ve tümceleri birbirine bağlayan, **bunlar** arasında **ilgi** kurulmasını sağlayan bu tür sözcüklere bağlaç denir.

Yazarlar Şairler Sözlüğü (7, 8) Sekizinci sınıfın kitabında bu başlık, **Şairler ve Yazarlar Sözlüğü** şeklinde doğru yazılmıştır. (8, 178)

Giriş bölümü: Konuya nereden, nasıl girileceğini belli eder. Sade, kısa ve ilgi çekici olması gerekir. (7, 12) Tamlayan eksiktir. (**Giriş bölümünün** sade, kısa ve ilgi çekici olması gerekir.)

Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim, size şunları söylemek isterdim. (7, 13) (Bütün duygularımı ve düşüncelerimi...)

Örneğin; yazı kâğıt ve kartonları ile... (7, 17) (...yazı kâğıtları ve kartonları ile...)

Yukarıdaki tümcelerin özne ve yüklemelerini bulunuz. (7, 33) (...tümcelerin öznel~~erini~~ ve yüklemelerini ...)

Örnek 1, Örnek 2, Örnek 3, Örnek 4 (7, 60) Böyle bir yapı Türkçenin temel ilkelerinden birine aykırıdır. Çünkü Türkçede yardımcı unsurlar önce, asıl unsurlar sonra bulunur. Bunların doğrusu 1. Örnek, 2. Örnek... şeklinde olmalıdır.

“Atatürk ilkelerine bağlı kalmalıyız.” Tümcesinin yüklem zaman kavramı vermeyen, daha çok dilek anlamı taşıyan bir özellik göstermektedir. (7, 106) Tamlanan eki eksiktir. (Tümcesinin yüklemi...)

*Metnin üçüncü paragrafındaki “Hayatta en hakikî mürşit ilimdir.” ve “mürşit” sözcükleri **turnak işareti** (“ ”) içinde yazılmıştır. (7, 124) Öz deyişten sonra “**cümlesi**” sözü yazılmalıdır.*

*...tümcelerini olumsuz ve soru tümcelerine dönüştürünüz. (7, 134) Olumsuz tümce ifadesi sıfat tamlaması, soru tümcesi ifadesi ise isim tamlamasıdır. Bu yüzden tamlama yanlış kurulmuştur. Doğrusu ...tümcelerini olumsuz **tümcelere** ve soru tümcelerine dönüştürünüz, şeklinde olmalıdır.*

*İşte, yaşanan veya yaşanabilir nitelikler taşıyan olay veya olayların anlatıldığı, kişilerin tutku, isteklerinin; gelenek ve göreneklerin, düşünce ve inançların yansıtıldığı uzun ve kapsamlı eserlere **roman** denir. (7, 153) (... kişilerin tutku**larının**, isteklerinin...)*

*Gerek şiirlerinde, gerekse roman ve tiyatrolarda Türk ulusunun değerlerini ön plâna çıkarmıştır. (7, 177) (... gerekse roman**larında** ve tiyatrolar**ında**...)*

*Yalın ve duyarlılığın şairi oldu. (7, 177) (Yalın**lığın** ve duyarlılığın şairi...)*

Toplumcu şairleri arasına katıldı. (7, 179) (Toplumcu şairler...)

*İş amacıyla yazılan, ticarî ve iş mektupları, resmî mektuplardandır. (8, 106) (...ticarî **mektuplar** ve iş mektupları...)*

ç) Eklerin yanlış kullanılması: Çekim eklerinin eksik veya yanlış kullanılması cümlelerin açıklığını ve anlaşılabilirliğini zorlaştırır.

*Atatürk şiirlerinden derleme yaparak aralarından seçeceğiniz bir **şiir** ezberleyip arkadaşlarınıza sununuz. (6, 15) (... bir **şiir** ezberleyip... değil, ... bir şiiri ezberleyip... olmalıdır.)*

...**konuşur** veya sesli okurken de sese duygu değeri katmak için... (6, 56) (...konuşur**ken** veya sesli okurken...)

sevgi: İnsanın bir şeye ya da bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu. (6, 125) (İnsanın değil **insanı** olmalıdır.)

Harp Okulunda istihkâm subayı olarak mezun oldu. (6, 150) (Harp Okulundan...)

Fıkra, piyes, roman türlerinde de **eserleri** vermiştir. (6, 150) (...eserler vermiştir.)

İkinci Dünya Savaşı'nda **Nagazaki** ve bazı kentlere atom bombası atılmıştır. (6, 10) (...Nagazaki'ye ve bazı kentlere...)

Düz yazılarda konu ile ilgili **düşünceleri tasarladıktan** sonra bir sraya konulur. (6, 18) (...düşünceler tasarlandıktan sonra...)

Bu işaret ayrıca bir eserden yapılan **alıntılarda**; başta, ortada ve sonda alınmayan sözcük ve bölümleri, göstermek için de kullanılır. (6,35) (...alıntıları ... sözcükleri ve bölümleri...)

Ankara, Konya, Diyarbakır, Mardin, Halep şehirlerini ve Mısır, Suriye, Trablus ve Rumeli **bölgelerinde** dolaşmıştır. (7, 179) (... bölgelerini dolaşmıştır.)

“Pehlivan, ömrünün sağlıklı ve uzun sürmesini dilerim.” Yukarıdaki tümcede Atatürk'e ait bir söz, **turnak işareti** (“ ”) içerisinde **gösterilir**. (8, 46) (...gösterilmiştir.)

Devlet kuruluşlarının veya tüzel kişilik unvanı taşıyan kurumların birbirlerine yazdıkları yazılara, vatandaşların **başvuruları** ve bu başvurulara **verdikleri** yazılı yanıtlara **resmî mektup** denir. (8, 105) (...vatandaşların başvurularına ve verilen yazılı yanıtlara...)

d) Yazım ve noktalama yanlışları: Söylenmek istenilenle yazılanın aynı anlama gelmesinde yazım kuralları ve noktalama işaretleri büyük bir önem arz eder. Bu sebeple özellikle Türkçe kitaplarında imlaya ve noktalamaya gereken özen mutlaka gösterilmelidir. Ne yazık ki imlamızla ilgili meseleler bugün de tamamen çözülebilmemiş değildir. Öğretimde birlik sağlayabilmek için en azından Türkçe kitaplarının imlasında Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Yazım Kılavuzu'nun son baskısı esas alınmalıdır.

Bu incelemeye konu olan kitaplar, 2000 yılında basıldığı için aşağıda sıralanan imla ve noktalama yanlışları Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan İmlâ Kılavuzu'nun 2000 yılı baskısına göre tespit edildi. Kılavuz'un bu baskısıyla 1996 yılı baskısı arasında değişiklik yoktur.

Yazım ve noktalama yanlışları olan ifadelerdeki yanlışlar düzeltilerek parantez içinde gösterildi ve gerekmedikçe açıklama yapılmadı.

Millî Eğitim Basımevi (6, 1), (8, 1) Son Yazım Kılavuzu'a göre "basımevi" bitişik yazılmalıdır ancak İmlâ Kılavuzu'nun 2000 yılı baskısına göre ayrı yazılmalıdır: Basım Evi.

Yrd.Doç.Dr. Zülfikar SAYIN (6, 2, (7, 2), (8,2) (Yard. Doç. Dr.)

Arş. Gör. Kamil İŞERİ, Arş. Gör. Deniz KUCUR, Arş. Gör. Yasemin Esen SEVERGE (6, 2, (7, 2), (8, 2) (Araş. Gör.)

İmlâ Kılavuzu'nun 2000 yılı baskısına göre "araştırma görevlisi" unvanı Araş. Gör., "yardımcı doçent doktor" unvanı Yard. Doç. Dr. şeklinde kısaltılmalıdır. Yazım Kılavuzu'nun son baskısında ise bu unvanların kısaltması Arş. Gör. ve Yrd. Doç. Dr. şeklindedir.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın ... (6, 2) Kurum ve kuruluş adlarına getirilen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.

*İstiklal Marşı ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi özgün imlalarıyla mı yazılacak yoksa bugünkü Kılavuz'a göre mi yazılacak, bu tartışma konusudur. Kanaatimiz odur ki ders kitaplarının tamamında bulunan bu metinler, öğretimde birlik için Türk Dil Kurumunun web sayfasından kopyalanarak alınmalıdır. Her üç kitaba da *kopyala yapıştır* usulüyle alınan bu metinlerin imlası burada tartışılmayacak, noktalamada yapılan yanlışlar düzeltilecektir:*

Korkma, sönmez... (6 - 7 - 8, 3) (Korkma! Sönmez...), ...al sancak; (...al sancak), ...ırkıma bir gül! Ne bu... (... ırkıma bir gül, ne bu...), Hakk'a tapan, milletimin... (Hakk'a tapan milletimin...), ...hür yaşarım. (...hür yaşarım), Şaşarım! (Şaşarım), ...aşarım. (...aşarım), "Medeniyet!" dediğin.... ("Medeniyet" dediğin ...), ...günler Hakk'ın... (...günler Hakk'ın), ...belki yarın, belki... (...belki yarın belki...), ...yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı: (...yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı), ...atanı: (...atanı), Şüheda fişkırarak toprağı sıksan, şühedâ! (Şüheda fişkırarak, toprağı sıksan şühedâ.), Ebedî yurdumun... (Ebedî, yurdumun...), ...secde eder-varsa-taşım, (...secde eder, varsa taşım), ...yerden nâ'sım; (...yerden nâ'sım), ...hür yaşamış, bayrağımın... (...hür yaşamış bayrağımın...)

...ilelebet, muhafaza...(6, 4) (7, 5) (8, 4) (...ilelebet muhafaza...), ...senin, en kıymetli... (...senin en kıymetli...), İstikbâlde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyecek, dahilî ve haricî bedhahların... (İstikbâlde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve haricî bedhahların...), ...atılmak için, içinde... (...atılmak için içinde...), ...düşünmeyeceksin! (...düşünmeyeceksin.), ...aziz vatanın, bütün... (...aziz vatanın bütün...), ...memleketin dahilinde, iktidara... (...memleketin dâhilinde iktidara...), ...içinde dahi, vazifen; Türk... (...içinde dahi vazifen, Türk...), ...kurtarmaktır! (...kurtarmaktır.), ... asîl kanda, mevcuttur! (...asîl kanda mevcuttur.)

KARAGÖZ'LE HACİVAT (6, 7) (KARAGÖZ İLE HACİVAT)

O'nun bu alışkanlığı ... (6, 25) (Onun ...)

Muharrir'e (yazara) çıktı adım hemen! (6, 27) (Muharrir...)

ŞAİRLER-YAZARLAR SÖZLÜĞÜ (6, 8.- 149) (Şairler ve Yazarlar Sözlüğü)

Değerli Öğretmen Arkadaşlarım,

Okulumuz kızılai kolunun, hazırlamış olduğu... (6, 32) (Değerli öğretmen arkadaşlarım, Okulumuz kızılai kolunun hazırlamış olduğu...)

Öğretmenlerin, her alanda büyük fedakârlıklarla çalışmalarını nasıl açıklarsınız? (8, 53) Abant'ın, hangi insanlara ihtiyacı vardır? (8, 57) Yazarın, başka insanlarla bölüşmek istediği nedir? (8, 57) Eğitimin, milletler üzerindeki etkisi nedir? (8, 145) **sarı sıcak:** Güneşin, öğle zamanında oluşan dayanılmaz sıcaklığı. (8, 186) **serap denizi:** (metinde) Aşırı sıcaklığın etkisiyle çölün, deniz gibi görünmesi. (8, 186) *İsim tamlamalarında ve sıfat tamlamalarında tamlayanla tamlanan arasına herhangi bir noktalama işareti konmaz. Birden fazla tamlayan veya tamlanan olması hâlinde sıralananlar arasına virgül konur.*

Düz yazılarda konu **ile** ilgili düşünceleri ... (6, 18), ...konu **ile** ilgili düşüncelerin...(6, 19), ...**tarihle** ilgili kitapları... (6, 24), ...o **konuyla** ilgili eserleri (6, 24), ...yazarın **okulla** ilgili... (6, 28) Aynı sözün yazımında tutarsızlık var. Alıntılarda görüldüğü gibi bazen ayrı bir kelime olarak yazılmış, bazen de ek olarak yazılmıştır.

Ünlüler, okunuştaki özelliklerine göre iki grupta incelenir. (6, 32) Cümlelerin sonunda nokta değil iki nokta işareti olmalıdır.

Bazı okullarda çağdaş eğitim, bazılarında eski usul de eğitim yapılıyordu. (6, 38) Buradaki *de* bağlaç değil bulunma hâli ekidir. Bu sebeple bitişik yazılmalıdır. (...eski usulde...)

(Aşağıdaki İlk üç soruyu yukarıdaki parçaya göre yanıtlayınız.) (6, 41) (Aşağıdaki ilk...)

Sayınız ve ölçüsünü bulunuz? (6, 45) Soru cümlesi olmadığı için soru işareti yerine nokta konmalıdır.

Doru Kısarak niçin yıklığa bırakılmıştır. (6, 52) Öğretim birliğinin sağlanması neden önemlidir. (8, 145) Bağımsızlığımız ve cumhuriyetimiz niçin varlığımızın ve geleceğimizin biricik temelidir. (8, 156) *Bu soru cümlelerinde nokta yerine soru işareti konmalıdır.*

Ormanlar Kralı Kara Oduncu'nun emrini dinleyin. (6, 60) Duyduk duymadık demeyin, ormanlar kralı Kara Oduncu'nun emridir. (6, 61) Aynı ifadeler arasında tutarsızlık var. Hangisi doğruysa öyle yazılmalı. (Ormanlar Kralı Kara Oduncu'nun...)

Bana hiç bakma Mavi Bekçi, Benim çocuklarım var. (6, 61) İki cümle arasında nokta olmalı veya ikinci cümle küçük harfle başlamalı.

Oduncu Maviş'i istiyor. (6, 61) *Oduncu* kelimesinden sonra virgül işareti konmazsa anlam değişir, *Maviş*'in sıfatı *oduncu* olur.

Yar bana bir eğlence medet, yar bana bir eğlence hey! (6, 65)

Varlı vakitli bir evin yarlı yakışıklı bir kızı varmış. (6, 95)

“Yar bana bir eğlence!” (7, 162) (*Yâr... yâr...*) **yar**: Deniz, göl, ırmak gibi su kıyılarında veya karada dik yer, uçurum. **yâr**: 1. Sevgili. 2. Dost, tanıdık. (TS, 1998: 2393)

Ve en sonunda Polat Dağlar'ının eteklerine varacağız. (6, 69) (...Polat Dağları'nın...)

“*Malatya - Adana demiryolu hemen yanımıza geldi. (6, 70)* Yol ve ulaşım ile ilgili kelimeler ayrı yazılır. (Malatya - Adana demir yolu...) 69. sayfada *demir yolu* ayrı yazılmış burada bitişik yazılmıştır.

“*Biz Doğanşehir üzerinden Polat Köyü'ne gideceğiz.*” (6, 69) “*Metnin ilk paragrafında yazar, Polat Köyü'ne bir yolculuk yapacağını...*” (6, 71) “*Doğanşehir, Polat köyü*” gibi... (6, 71) Son Yazım Kılavuzu'nda “özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, bucak, belde, köy vb. sözler”in küçük harfle yazılması gerektiğine dair bir uyarı vardır. Önceki İmlâ Kılavuzu'nda ise bu konuyla ilgili özel bir açıklama yoktur. İlk cümledeki imlanın, yazara ait olduğu açıklaması kabul edilebilir ancak 71. sayfada aynı ifadenin iki farklı şekilde yazılması tutarsızlıktır.

Giriş bölümünde yazar; dostluk kuramını açıklamıştır. (6, 92) Noktalı virgül yerine virgül konmalıdır.

...gül kız gözünü açmış ki ne görsün! (6, 96) (...Gül Kız...)

...olağanüstülük öğelerine dikkat edilerek...(6, 98) (...öğelerine...)

Öğelerinin dizilişine göre...(8, 168) (Öğelerinin dizilişine...)

...tüzel kişilik ünvanı taşıyan kurumların... (6, 100) (...unvan...)

Özel Mektup, birbirinden uzakta bulunan kişilerin...(6, 101) (Özel mektup...)

...Nerdesin kızım? (uzaktan yaklaşır.) (6, 107) (Uzaktan yaklaşır.)

...bu tür yazılara tiyatro (piyes) denildiğini biliyorsunuz? (6, 109) Cümlelerin sonunda soru işareti değil nokta olmalıdır.

Eylemde üç kişi vardır; Tekil ve çoğul olarak kullanılır. (6, 109) Noktalı virgül yerine iki nokta konmalıdır.

Haber kipleri sıralanırken madde imi yerinde ve yine aynı sayfadaki (6, 113) fiil çekiminde kişilerle örnekler arasında şöyle bir işaret (≠) kullanılmıştır. Aynı işaret, fiil çekimi yapılan yerlerde de kullanılmıştır. (6, 119-

128) Böyle bir noktalama işareti olmadığına göre Türkçe kitabında bu işaret hangi amaçla kullanılmıştır?

Gerçekten, folklorun; tarih, coğrafya, toplum bilimi, hukuk, edebiyat, dil bilimi başta olmak üzere birçok bilimle yakın bir ilişkisi vardır. (6, 115) Bu cümlede noktalı virgülün kullanılmasına gerek yoktur.

*Gözlerinin dış aleme kapalı olması...(6, 151) (...dış âleme...) **alem:** 1. Bayrak. 2. Minare, kubbe, sancak direği gibi şeylerin tepesinde bulunan, madenden yapılmış ay yıldız veya lâle biçiminde süs. **âlem:** 1. Evren. 2. Dünya, cihan. (TS, 1998: 78)*

TANALTAY, Suna: *Psikolog, Radyo ve TV. konuşmalarından, çeşitli gazete ve dergilerdeki yazılarıyla tanınır. (6, 151) (Psikolog. Radyo ve TV ...)*

Tümcenin kolayca okunup kolayca anlaşılmasında akıcılık özelliğidir. (6, 123)(...anlaşılması da...)

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ BAŞKANLIĞINA (6, 139) Makam adı eksik yazılmıştır (ESKİŞEHİR BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİ BAŞKANLIĞINA,).

İyi bir dilekçe yazmak için şunlara dikkat edilmelidir. (6, 139) Nokta yerine iki nokta konmalıdır.

“— Kale içini çok ama çok sevdim. Sanırım ben eski kentleri, eski sokakları, yenilere yeğliyorum.” (6, 143) Uzun çizgi, gereksiz kullanılmıştır.

1998-1999 öğretim yılında çalışma programımızda belirtilen ve gerçekleştirilen etkinlikler aşağıda gösterilmiştir. (6, 145) Bu ifadenin sonuna nokta değil iki nokta konmalıdır.

cevap: *Bir soruya, bir isteğe, bir söze veya yazıya verilen karşılık yanıt. (6, 152)* Karşılık ve yanıt kelimeleri arasına mutlaka virgül işareti konmalıdır.

Altıncı sınıf kitabının 157. sayfasında, yedinci sınıf kitabının 189. sayfasında ve sekizinci sınıf kitabının 191. sayfasında **KAYNAKLAR** aşağıdaki düzende listelemiştir.

ADIVAR, Halide Edip-1963-Dağa Çıkan Kurt- İstanbul-Remzi Kitabevi-s.107 (6, 157)

GÜNTEKİN, Reşat Nuri- 1945- Çalığı- İst.-İnk. Ve Aka Yay. – s. 185-186 (7, 189)

ABASIYANIK, SAİT FAİK, SON KUŞLAR; Varlık Yayınları, İstanbul, 1952. (8, 191)

Bilimsel çalışmalarda, “kaynaklar”ın tutarlı bir şekilde aynı usulde düzenlenmediği, bu konuda birliğin olmadığı muhakkaktır. İncelememize konu olan bu kitaplar, aynı komisyon marifetiyle düzenlendiği için hiç olmazsa bunlar kendi içinde tutarlı olmalıdır.

Şiir okurken doğal ses kullanılmalıdır: (7, 11) İki nokta yerine nokta konmalıdır.

Vurgu; sözcük ve tümce vurgusu olmak üzere çeşitlenir. (7, 11) Noktalı virgül yerine virgül konmalıdır.

Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim, size şunları söylemek isterdim. (7, 13) Nokta yerine iki nokta konmalıdır.

YAZI ARAÇ-GEREÇLERİ (7, 17) Burada kısa çizgi kullanılmaz.

Şairin, içinde bulunduğu durumu açıklayınız. (7, 32) Burada virgül kullanılmaz.

Ulusal kültürlerine yeterince önem vermeyen, başka ulusların kültürlerinin olumsuz öğelerini benimseyen, toplumlar hangi sorunlarla karşılaşır? (7, 32) (... benimseyen toplumlar ...) Tamlayanla tamlanan arasına virgül konmaz.

Bununla ilgili bir takım kurum ve kuruluşların açılmasına öncülük etmiştir. (7, 38) Burada bir takım sözü bitişik yazılmalıdır.

*Mehmet Akif ERSOY (7, 43) (Mehmet **Âkif** ERSOY)*

Beğendiğiniz cumhuriyet konulu bir şiir defterine yazınız. (7, 48) İlk kelimedenden sonra virgül işareti mutlaka konmalıdır.

Bu sabah hava berrak:

Bu sabah her şey billûrdan gibi. (7, 49) Birinci mısradan sonra noktalı virgül kullanılması gerektiği 52. sayfada belirtiliyor. Ancak metinde buradaki gibi yanlış yazılmıştır.

AŞIK VEYSEL (8, 7) Aşık Veysel... (7, 58) Bu yanlış yazım aynı sayfada üç kez, 60. sayfada ise bir kez tekrarlanmıştır. 57. sayfada Aşık Veysel ŞATIROĞLU şeklinde doğru yazılmıştır. “âşık: Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun (kimse). aşık: Yapı çatılarında, uzun mertek, aşırma.” (TS, 1998: 151)¹

Bir felakete mi uğradık? (7, 61) (...felâkete...)

Öğretmen öğrencilerini sevinçle karşıladı. (7, 62) (Öğretmen, öğrencilerini...)

Ne şair yaş döker, ne aşık ağlar. (7, 63) (...âşık...)

*Okuduğunuz manzumenin kahramanı olan Balıkçıl'ın “Sazana mı kaldım?”, “Bununla mı doyacağım!” sözleriyle konuşturulduğu ve Balıkçıl'a insanî özelliklerin kazandırıldığı anlaşılmaktadır. (7, 66) Özel isim olmadığı için **balıkçıl** kelimesinin böyle yazılması yanlıştır. Aynı kelime 65. sayfadaki “**Çözüm** bölümünde ise balıkçılın kibirli davranışı...” ifadesinde doğru yazılmıştır.*

¹ Bu kelimelerin diğer anlamları için bk. Türkçe Sözlük, s. 151.

Aşağıdaki örnekte yazarlanarak...(7, 70) (...örnekte de...)

...ekmeğini alıp hâle uğramasıyla başlayan... (7, 88) (... hale...) "**hâl**: 1. Durum, vaziyet. 2. Davranış, tutum, tavır. 3. Şimdiki zaman. 4. Güç, kuvvet. **hal**: Genellikle üstü kapalı pazar yeri." (TS, 1998: 930)

Türk ulusu da ulusal değerlerde birleşmeyi, ailede, okulda vicdanlarda ve toplum hayatında... (7, 101) Okulda kelimesinden sonra da virgül konmalıdır.

Atasözlerinin de, özdeyişlerin de söyleyeni belli değildir. (7, 118)

Siz de, ad tamlamalarının tümcedeki görevleriyle ilgili yukarıdaki örnekleri inceleyiniz. (8, 58) *Bağlaçtan (de) sonra virgül kullanılması yanlıştır.*

...ve mutluluğun şarkısını söyler: (7, 135) Şiiri okuyarak aşağıdaki soruları yanıtlayınız: (8, 53) *İki nokta yerine nokta konmalıdır.*

...olduğu söylenebilir mi? Niçin (7, 148) Niçin sorusundan sonra da soru işareti konmalıdır.

Hatice hanım, tekrar mumunu yakmağa...(7, 156) Munise'nin Kaçışı *adlı metinde* Hatice hanım *kelime grubu bu şekilde yanlış yazılmıştır.* "Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar ve meslek adları büyük harfle başlar." (İK, 2000: 23) (Hatice Hanım...)

Munise kendine gelir gelmez ilk sözü: "bir parça ekmek" diye yalvarmak oldu: bereket versin biraz sütümüz vardı. (7, 156) *Tırnak içine alınan ifadeden önce iki nokta işaretine gerek yoktur. Ayrıca cümle bittiği için iki nokta yerine nokta konmalı ve ikinci cümle büyük harfle başlamalıdır.*

"öyleyse, oysa, neyse, kimbilir, yoksa, meğerse" bağlaçları da bazı bileşik bağlaçlardır. (7, 159) Kim bilir *ayrı yazılır.*

AKBAL Oktay : (1923-) (7, 177) *Yazarlar-Şairler Sözlüğü'nde* (7, 177-180) *kişi adlarının tamamı bu tarzda yazılmıştır. Soyadı önce yazıldığı için soyadı ve adı arasına virgül konmalıdır. (AKBAL, Oktay)*

Birinci Dünya Savaş'ından sonra...(7, 183) (Birinci Dünya Savaş'ından...)

...tuttuğu meşale müsbet ilimdir. (8, 32) (...meş'ale müspet...)

Gönülden kopup gelen duyguların; heyecanlı ve coşkulu bir dille anlatıldığı şiirlere **lirik şiir** denir. (8, 53) *Bu cümlede noktalı virgül kullanılmaz.*

Yaman sözcüğünün gerçek anlamını *Türkçe Sözlük'ten öğreniniz; metindeki anlamıyla bir tümcede kullanınız. (8, 103)* Buradaki iki cümle arasına noktalı virgül yerine virgül konmalıdır.

...tebaruz ettirmek ... (8, 32) (...tebarüz ettirmek...)

Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettireyim ki... (8, 32) (...tebarüz **ettirmeliyim** ki...)

Atatürk'ün yaptığı inkılâpların ülkemizin gelişmesindeki rolünü konu alan bir söyler hazırlayıp sınıfa sununuz. (8, 33) (...**inkılâpların** ... **söylev**...)

Özgeçmiş (8, 104) (Öz geçmiş)

TÜRK DİL KURUMU BAŞKANLIĞINA (8, 106) *Hitaptan sonra virgül konmalıdır.*

...kasvetli ve kal-abalıktı. (7, 80) *Satır sonuna sığmayan kalabalıktı kelimesi yanlış hecelenmiştir.*

...bir adı niteley-erek yan yargı kuran... (8, 118) niteleyerek sözü yanlış hecelenmiştir.

Metinden, İçinde ad eylem...(8, 119) (*Metinden, içinde...*)

— Güvercinler bir süre sonra farenin bulunduğu yere vardılar; burada yere indiler. (8, 130) *Uzun çizgi gereksiz kullanılmıştır. Ayrıca iki cümle arasında noktalı virgül yanlış kullanılmıştır.*

Beydeba (8, 130), Beydaba (8, 178) *Aynı kişi aynı kitapta iki değişik şekilde yazılmıştır.*

Karadeniz'in 432 bin metre kare alanı ve 2 bin 170 metre derinliğiyle dünyanın en büyük iç denizlerinden biri olduğunu söyleyen... (8, 166) *Metin içinde sayılar bu şekilde yazılmaz. (Karadeniz'in 432 000 metre kare alanı ve 2 170 metre derinliğiyle ...)*

...Yayın Kolu **1999/2000** Öğretim Yılı Etkinlik Raporudur (8, 169) (...1999 - 2000...)

1998/1999 öğretim yılında çalışma programında belirtilen...(8, 169) *Kısa çizgi konması gereken yerlere eğik çizgi konması yanlıştır. (1998 - 1999...)*

3. Dizgi Yanlışları

Günümüzde kullanılan baskı tekniği, yanlış yazılan kelimeler için eskilerin *mürettip hatası* bahanesini ortadan kaldırmaktadır. Dizgisi bilgisayarla yapılan metinlerin sorumluluğu, yazarlarına aittir. Özellikle ders kitapları baskıya verilmeden yazarları tarafından dikkatli bir şekilde okunmalı ve gereken düzeltmeler yapılmalıdır. “Bir matematikçi için (+) yerine (-) konulması, bir kimyacı için (H₂O) yerine (H₂) yazılması ne kadar büyük bir yanlışsa, Türkçe için de bir harfin eksik, fazla veya yanlış yazılması o derecede önemlidir.” (Karasoy - Yavuz vd., 2002: 261)

İncelememize konu olan Türkçe ders kitaplarından aşağıda sıralanan dizgi yanlışları tespit edilmiştir:

Şairin konuyla ilgili olarak biz vermek istediği duyguya ana duygu denir. (6, 13) (...biz vermek... > ...bize vermek...)

a. Tek ünlüden oluşan heceler: o – kul, a – dım... / b. Bir ünsüz bir ünlüden oluşan heceler: sı – nıf, mü – dür... / c. Bir ünlü bir ünsüzden oluşan heceler: As –lan, ar – mut... / d. Bir ünsüz, bir ünlü, bir ünsüzden oluşan heceler: Bit – kin, her – kes...(6, 28 - 29) İlk iki örnekte iki nokta işaretinden sonra örnekler küçük harfle başlamış ancak sonraki şıklarda verilen örnekler özel isim olmadığı hâlde büyük harfle başlamıştır. İki noktadan sonra sıralananlar cümle değilse büyük harfle başlamaz. Ayrıca, Türkçedeki hece çeşitleri sıralanırken örneklerin *sınıf*, *müdür*, *armut*, *okul* gibi kökeni Türkçe olmayan kelimelerden seçilmesi de uygun değildir.

*Gençlik yılları ve öğrenim hayatı Osmanlı Devletinin bu sıkıntılı yıllarında geçen M. Kemal bütün yaşamı boyunca ülkesi için çalıştı. 10 Kasım 1938’de Dolmabahçe Sarayı’nda öldü. O, en büyük eseri olan Türkiye Cumhuriyeti’ni **bizlere emanet** etti. Bu ulus için canını hiçe sayıp bütün yaşamı boyunca mücadele etti. 10 Kasım 1938’de Dolmabahçe Sarayı’nda öldü. O, en büyük eseri olan Türkiye Cumhuriyeti’ni **bizlere armağan** etti.* (6, 38) İki cümle mükerrer yazılmıştır. Bir kelime (...**emanet** / **armağan** etti) farkla tekrar yazılan cümle daha ilginçtir. Ayrıca, “biz” zamirinin *-ler* ekiyle çoğul yapılması da yanlıştır.

“Aşağıdaki tümcelerin hangisindeki altı çizili sözcük ötekilerden farklı bir ögeyi göstermektedir? (6, 43) Tırnak açılmış ancak kapatılmamıştır. Bu soru cümlesinin tırnak içinde verilmesine de gerek yoktur.

“Çocuğun **kalmasına** yardım etmek için minik ellerinden tuttu.” (6, 49) (...kalmasına > kalkmasına...)

...başıboş atların..., **başı-boş** kurlara... (6, 50) **Başı boş** bırakılmış... (6, 52) Aynı konuda aynı kelime, farklı üç imlayla yazılmış. Bitişik yazılan şekli doğrudur: **başıboş**.

Hâlbuki ikinci “kaybolmak” **sözcüğünün** tümcede “şişmanlama, kilo alma” anlamlarına gelmektedir. (6, 52) (...sözcüğünün... > sözcüğünün...)

...**aşağıdakilerden** hangisi olamaz? (6, 76) (... aşağıdakilerden... > aşağıdakilerden...)

Okunuz öyküyü kendi tümcelerinizi yeniden yazıp hayal gücünüzü kullanarak bir sonuç bölümü ekleyiniz. (6, 87) (Okunuz... > Okuduğunuz...)

...Gül **Kızı** alı pullu gelin olmuş... (6, 95) (...Gül Kızı ... > ...Gül Kız...)

Bunlardan beğenip seçtiklerinizi sınıfa getirip **inceliyiniz**. (6, 106) (...inceliyiniz. > ...inceleyiniz.)

...modern teknik içinde yükseltilmesi **gerektiğini** belirten Atatürk... (6, 111) (...gerektiğini... > ...gerektiğini...)

Yollar bazen daralıyor **ki** üç kişi yan yana... (6, 143) (...ki... > ...iki...)

“Terimler Dizini”ne (6, 155) alınan kelimelerin hangi sayfalarda geçtiği aynı madde başında gösterilmesi gerekirken farklı sayfalar için aynı kelimeye tekrar madde başı açılmıştır: *dörtlük*, *13*, *dörtlük*, *21*, *fıkra*, *58*, *fıkra*, *81*, *giriş*, *17*, *giriş*, *25* (6, 155), *söylev (nutuk)*, *156*, *söylev (nutuk)*, *33* (8, 190) (**dörtlük 13, 21** şeklinde yazılmalıdır.)

Çalışmanız bitince sayfaya, kurallara uygun olarak **imzanız** atınız. (7, 21) (...imzanız... > ...imzanızı...)

Çiğnemek sözcüğünün gerçek anlamını **söyleyinip** bu anlamıyla tümcede kullanınız. (7, 43) (...söyleyinip... > ...söyleyiniz...)

İnsanlar kitap okumadan **yaşayamazlar**. (7, 61) (...yaşayamazlar. > ...yaşayamazlar.)

Düşmek sözcüğünün geçtiği **dizeyi** bularak anlamını açıklayınız ve bir tümcede kullanınız. (7, 72) (...dizeyi... > ...dizeyi...)

tamlaya (7, 78) (*tamlaya > tamlayan*)

“Atatürk’ün İstanbul’da öldüğü haberi bütün kente yayılmıştı.” Tümcesindeki altı çizili sözcüklerin yazımına dikkat ediniz. (7, 108) *Cümlede altı çizili kelime yoktur.*

“Hayatta en hakikî mürşit ilimdir.” Tümcesinin **turnak işareti** (“) içinde verildiğini görüyorsunuz. (6, 26)

Metnin üçüncü paragrafındaki “Hayatta en hakikî mürşit ilimdir.” ve “mürşit” sözcükleri **turnak işareti** (“) içinde yazılmıştır. (7, 124)

...turnak işaretinin (“) kullanım nedeninin söyleyiniz. (7, 134)

...konuşma çizgisi kullanılmadan **turnak işareti** (“) içinde de verilebilir. (8, 11) Yukarıdaki tümcede Atatürk’e ait bir söz, **turnak işareti** (“) içerisinde gösterilir. (8, 46) *Turnak işareti parentez içinde gösterilirken hep eksik yazılmıştır. (“...”)*

...özel yaşamında mutlu **olabilir** mi? (7, 144) (...olabilir mi? > ...olabilir mi?)

...çok iri, **koskaca**. (7, 136) (...koskaca > ...koskoca

Dursana biraz daha kolayını... (7, 161) (*Dursana...> Dur, sana...*)

Bu elbiseye kaç lira **vediniz?** (7, 174) (...vediniz? > ...verdiniz?)

...Edebiyetimizde Eserler Söz.-İst.-Varlık Yay. (7, 189) (*...Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, Varlık Yayınları, İstanbul.*)

Âşık Veysel’in resmi, şiirin sol köşesine konduğu için ilk iki dizinin birinci kelimeleri görünmüyor. (8, 13)

Esişehir, 16.02.2000 (8, 106) (*Esişehir > Eskişehir*)

Akıllı kimse dostluğu her şeyden **üsün** tutar. (8, 129) (...üsün... > ...üstün...)

“**Muhayenehanesinde** kişisel bilgisayarını bulunan...(8, 165) (*Muhayenehanesinde... > Muayenehanesinde...*)

Bu işaretlerin başka yerlerde kullanıldıkları ile ilgili bilgilerinizi İmlâ Kılavuzu’nuz inceleyerek pekiştiriniz. (8, 119) *Belirtme hâli eki yazılmamıştır. (...İmlâ Kılavuzu’nuzu...olmalı.)*

beşeriyet: İnsanlık dertlerin (8, 182) (*İnsanlık dertlerin > İnsanlık*)

bürgü: Baş **örüsü**, atkı (8, 182) (*Baş örüsü > Başörtüsü*) *İmlâ Kılavuzu'nda ve Türkçe Sözlük'te bu kelime bitişik yazılırken bu madde başında ayrı yazılmıştır. (TS, 1998: 367)*

...biri sabit öbürü **hareketli** iki **parçatan** oluşan metal parça. (8, 185) (*...hareketli iki parçatan... > ...hareketli iki parçadan...*)

sözde **özen**, 94 (8, 190) (*sözde özen > sözde özne*)

...*Örgün Yayınları, İstanbul, 1980. (sf. 14) (8, 191)* Diğer kaynaklar yazılırken sayfa numarası gösterilmemiştir. Sadece bir kaynak için bunun yazılması tutarsızlıktır. Ayrıca *sayfa* kelimesinin kısaltması s. şeklindedir.

4. Anlam Belirsizliği

Kelimelerin yerli yerinde kullanılmaması, yanlış kelime seçimi, kelime eksikliği, anlamca çelişen sözlerin bir arada kullanılması, virgül eksikliği gibi hususlar cümlelerin açıklığını engeller.

Gümüşlük'te her keseye göre pansiyonlar vardır. İsteyen ve parası olan yazlık bile kiralayabilir. (6,33) Yanlış anlamayı veya anlam belirsizliğini önlemek için *yazlık* isminden önce virgül mutlaka konmalıdır. (...parası olan, yazlık...)

Sınıfta arkadaşlarınıza okunmak üzere tanınmış bir yazarımızın biyografisini ansiklopedilerden araştırarak arkadaşlarınıza okuyunuz. (6, 39) Bu cümlede *üzere* kelimesinden sonra virgül kullanılmazsa anlam değişir.

Kurmay, üniforma sözcüklerinin anlamlarını *Türkçe Sözlükten (Genel) bulunuz. (6, 38)* Parantez içindeki *genel* kelimesiyle anlatılmak istenen nedir? Sözcüklerin genel anlamları mı, Genel Türkçe Sözlük mü? (...Türkçe Sözlük'ten bulunuz.)

Genç öğretmen mahkûmlar üzerinde ne gibi etkiler yaratmıştır? (7, 28) Bu cümlede virgül kullanılmaması anlam belirsizliğine yol açmaktadır. Söylenmek istenen neyse virgülün yeri buna göre tespit edilmelidir: Genç, öğretmen mahkûmlar üzerinde... (Mahkûmlar öğretmendir.) Genç öğretmen, mahkûmlar üzerinde... (Öğretmen, gençtir.)

Ünsüzle biten ve ünlüyle başlayan sözcükler arasında herhangi bir *noktalama işareti varsa, bunlar arasında ulama yapılmaz. (7, 44)* (Ünsüzle biten **sözcükle** ünlüyle başlayan sözcük arasında...)

Hüzün sözcüğünün geçtiği cümleyi bularak anlamını açıklayınız. Bir tümcede kullanınız. (7, 105) *Cümlelerin anlamı mı, kelimenin anlamı mı açıklanacak belli değildir. Ayrıca, kelimenin anlamı mı, kelime mi tümcede kullanılacaktır? (Hüzün sözcüğünün geçtiği cümleyi bularak sözcüğün anlamını açıklayınız. Bu sözcüğü bir tümcede kullanınız.)*

1917 senesinde topraklarında doğmuşum. (8, 112) *Senin topraklarında mı, onun topraklarında mı, nerenin topraklarında belli değildir.*

a) Sıra yanlışlığı: Cümlede önce gelmesi gereken unsurların sonra, sonra gelmesi gerekenlerin önce gelmesi durumunda anlatım bozukluğu ortaya

çıkarmaz. Bu yanlışlık, zarf olarak kullanılması gereken kelimelerin sıfat görevinde kullanılması hâlinde daha çok görülür. Aşağıdaki cümlelerde kalın yazılarak işaretlenen ifadeler parantezle gösterilen yerde olmadığı için sıra yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu ortaya çıkmıştır:

Neler yapıyor, **nasıl** dizlerimde () uyuyor, neler seviyor, sokağa çıktığımda **nasıl** beni () izliyor, kimi zaman **nasıl** ortalıktan () yitip gidiyor, yüzü gözü tırnaklanmış, **nasıl** eve () bitkin dönüyor. (6, 27)

Bu sekiz ünlünün dışında kalan () harflerin “**b,c,ç,d,f,g,ğ,h,j,k,l,m,n,p,r,s,ş,t,v,y,z**” gibi bir ünlü yardımıyla seslendirilebilenlerine ünsüz denir. (6,39)

Sert ünsüzle () biten sözcüklerimize (**f,h,s,ş,p,ç,t,k**) “c,d,g” ünsüzleriyle başlayan bir ek ulandığında eklerin başındaki yumuşak ünsüzler sertleşerek “ç,t,k” ye dönüşür: (6, 45)

Doru Kısrak **nedem** İbrahim’in üzerine () yürüyor? (6, 52)

Doru Kısrak **niçin** yulkılığa () bırakılmıştır. (6, 52)

Aşağıdaki sözcükleri eğik temel yazıyla ve tablalı uçla defterinize yazınız. (6, 59)

Siz de seçeceğiniz atasözlerini eğik temel yazı ve tablalı uçla defterinize yazınız. (6, 64) (...tablalı uçla eğik temel yazıyla defterinize yazınız.)

Yazar, **nedem** mektupların hemen gönderilmesini () istiyor? (6, 100)

Gel de orada saatlerin **nasıl** dakikalar gibi () geçtiğini gör. (6, 108)

Bu durum **daha çok** tümcede () kesinlik ve olasılık bildiren sözlerin birlikte kullanılmasından kaynaklanır. (7, 42)

“Atatürk ilkelerine bağlı kalmalıyız.” Tümcesinin yüklemi zaman kavramı vermeyen, **daha çok** dilek anlamını () taşıyan bir özellik göstermektedir. (7, 106)

Hiç kütüphaneye () gittiniz mi? (7, 131)

Daha çok şiirleriyle () tanınır. (7, 177)

Almanya’da **niçin** yazı makinesi () üretilmiyormuş? (8, 77)

“Artı” sözcüğünü gençler **nasıl** yanlış şekilde () kullanmaktadırlar? (8, 77)

b) Kelimenin yanlış anlamda kullanılması: Anlam farkı tam bilinmeyen veya karıştırılan kelimelerin yerli yersiz kullanılması, yanlış kelime seçimi, anlamda aykırılık da denen bir anlatım bozukluğuna sebep olur.

Kısaltılmıştır (6, 12), (6, 44), (6, 54), (7, 164) İlgili sayfalarda yer alan şiirlerin altında *kısaltılmıştır* ifadesi kullanılmıştır. Şiir, kısaltılmaz.

Bu şekilde bir satır başından diğer satır başına kadar süren; dil, **düşünüş** ve anlam birliği olan tümceler topluluğuna paragraf denir. (6, 10) (...düşünüş... > ...**düşünce**...)

Atatürk şiirlerinden derleme yaparak aralarından seçeceğiniz bir şiir ezberleyip arkadaşlarınıza **sununuz**. (6, 15) Şiir sunulmaz, şiir okunur.

...ilgili konu üzerinde **tartışmalar açmıştır**. (6, 24) Tartışma açılmaz, tartışma **başlatılır**.

Cumhuriyetle birlikte ulusumuzun geliştiğini, Atatürk'ün izinden ayrılmadığını dizelerde belirtmiştir. (6, 31) ...dizelerde **belirtmiştir** yerine... bu şiirde vurgulamıştır / açıklamıştır / anlatmıştır demek daha uygun olur. Çünkü, anılan şiirde belirtme yoktur.

Burada olduğu gibi bilim, askerlik, sanat alanlarında **ve** devlet yönetiminde insanlığa ve ülkelere yararı dokunan kişilerin tanıtıldığı bu tür yazılara yaşam öyküsü (biyografi) denir. (6,39) Bu cümlede virgül konulması gereken yere **ve** bağlacının yazılması yanlıştır. (...sanat alanlarında , devlet yönetiminde...)

Varlı vakitli bir evin yarlı **yakışıklı** bir kızı varmış. (6, 95) **Yakışıklı** sıfatı kızlar için değil erkekler için kullanılır.

Birbiriyle aynı görevi yapan sözcükler, sözcük grupları ve tümceleri birbirine bağlayan, aralarında **ilişki** kurulmasını sağlayan bu tür sözcüklere **bağlaç** denir. (6, 144) (...ilişki... > ...**ilgi**...)

10 Kasımda Atatürk'le ilgili kitaplar sergilenmiş, arkadaşlarımıza **sunulmuştur**. (6, 145) Kitap tanıtılır, sunulmaz.

Bu durum dünya insanların karşılıklı tanışıp anlaşmalarında **köklü bir etken oluyor**. (7, 132) Metne göre bu cümle şöyle düzeltilebilir: Bu durum dünya insanların tanışıp anlaşmalarına zemin hazırlıyor.

Tarihimizde şehitlik mertebesine ulaşanların hepsi Türk ulusunun **bilincindedir**. (7, 165) **Bilinç** sözü burada yanlış kullanılmıştır. Bunun yerine ...Türk ulusunun belleğindedir / gönlündedir / hafızasındadır sözlerinden biri kullanılmalıdır.

Biri de geldi çaktı o gölgenin **resmini**. (6, 9) **Fotoğraf** çekilir, resim yapılır/çizilir. (Biri de geldi çaktı o gölgenin fotoğrafım. / Biri de geldi çizdi o gölgenin resmini.)

Dörtlüklerin **tamamında** yinelenen söz hangisidir? (8, 23) (...tamamında...> ...hepsinde...)

Siz de okulunuzda yapılacak 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı töreninin okul müdürünüzce yapılacak açılış ve kapanış konuşmalarını yazmaya çalışınız. (8, 147) **Törenin** açılış ve kapanış konuşmaları olmaz. **Açılış** ve **kapanış** yanlış kullanılmıştır.

Bu mektuplarda ayrıntıya **kaçmamalı**, çizgisiz kâğıda... (8, 106) **Ayrıntıya** kaçılmaz, ayrıntıya girilir.

Ancak "imek" eylemi bugün **daha çok** sözcüğe bitişik yazıldığı için de ünlü uyumuna uymaktadır. (8, 115) Bu cümlede daha çok **ifadesi** yerine genellikle **sözü tercih edilmelidir**.

5. Gereksiz Kelime Kullanma

Cümlelerden çıkarıldığında anlamda daralmaya yol açmayan, açıklığı ve anlaşılabilirliği etkilemeyen kelimeler, o cümle için gereksizdir. Bu nitelikteki ifadeler anlatımın duruluğunu engeller.

Dünya üzerinde var olan her ulusun bir dili vardır. (6, 10) (Her ulusun bir dili vardır.)

Cumhuriyetimizin onuncu yılı nedeniyle yazılmış olan bir şiir okudunuz. (6, 31) Cümleden *olan* kelimesi çıkarılırsa anlatım daha güzel olur.

Sınıfta arkadaşlarınıza okunmak üzere tanınmış bir yazarımızın biyografisini ansiklopedilerden araştırarak arkadaşlarınıza okuyunuz. (6, 39) Kalın yazılarak vurgulanan kısım cümleden çıkarılırsa anlatım daha güzel olur.

Eğer özel taşıtınızla geldiyseniz,...(6, 33) Şart eki, *eğer* anlamını da ifade ettiğine göre *eğer* edatı cümleden çıkarılabilir.

Eğer özne, yüklem sonundaki kişi eklerine bakılarak ben, sen, o; biz, siz, onlar biçiminde yanıt alınıyorsa buna da gizli özne denir. (7, 33) Bu cümledeki anlatım bozukluğu sadece *eğer* kelimesinin çıkarılmasıyla da düzeltilemez. (Yüklem sonundaki kişi eklerinden öznenin *ben, sen, o; biz, siz, onlar* olduğu anlaşılıyorsa buna *gizli özne* denir.)

Gözlerimize gördük. (6, 61) (Gördük.)

Ben, bir insan yaratma mucizesini orada gözlerimle gördüm. (7, 28 - 29) Görme eylemi malum duyu organıyla yapıldığına göre bunu tekrar söylemeye gerek yoktur. (...orada gördüm.)

Gazetelerin ilân ve duyurularındaki başlıkları inceleyiniz. (6, 114) Duyuru ve ilân aynı anlama gelen kelimelerdir. Biri Arapça, diğeri Türkçedir. (Gazete ilânlarındaki başlıkları inceleyiniz.)

kutsal: Tapılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen, **kutsal, mukaddes.** (6, 153) Kelimenin anlamı verilirken *kutsî* yerine *kutsal* yazılmış. (TS, 1998: 1424)

Yapmış olduğunuz bir geziyi sınıfta arkadaşlarınıza anlatınız. (7, 42) (Yaptığımız bir geziyi...)

Okuduğunuz manzumenin kahramanı **olan** Balıkçıl'ın "Sazana mı kaldım?", "Bununla mı doyacağım!" sözleriyle konuşturulduğu ... (7, 66) *Burada "olan" sözüne gerek yoktur.*

Bu durum dünya insanların **karşılıklı** tanışıp anlaşmalarında köklü bir etken oluyor. (7, 132) *Tanışma zaten karşılıklı olduğuna göre karşılıklı sözü gereksizdir.*

Bu yüzdendir ki yüce değerler uğrunda can verenlere, vatan için ölenlere **şehitlik mertebesini bizim ulusumuz vermektedir.** (7, 165) *Cümle gereksiz yere uzatılmıştır. (Bu yüzdendir ki yüce değerler uğrunda can verenlere, vatan için ölenlere şehit diyoruz.)*

6. Garabet

Bir ifadede, anlamı herkesçe bilinmeyen, alışılmamış kelimelerin kullanılmasına **garabet** denir. Böyle kelimelere de **garip** adı verilir. Bir ifadede garip kelimelerin bulunması da anlatımın yalınlığını engeller.

*Gerçek dostluk, inanç artı sevgi, saygı ve güven karışımı bir kavramdır. (6, 91) Türkçemizde üstelik, ayrıca, bir de, bundan başka, ilave olarak gibi sözler varken bunların yerine hesap yapar gibi **artı** demek garabet örneğidir.*

7. Tekrarlama

Her ne kadar “*bir ifâdede aynı lafza iki defâdan fazla yer vermek*” (Bilgegil, 1980: 27) tekrar sıklığı sayılsa da gerekmediği hâlde aynı sözün yinelenmesi kulağı rahatsız eder ve *tekrarlama* dediğimiz ahenk kusuruna sebep olur. Aynı kelimeyi tekrar etmek yerine eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimeler tercih edilebilir. Aşağıdaki cümlelerde kalın yazılarak vurgulanan kelimeler bunu örnekler:

Çocukluk **dönemi** yaşamın en güzel **dönem**lerinden biridir. (6, 21)

Sınıfta **arkadaşlarınıza okunmak** üzere tanınmış bir yazarımızın biyografisini ansiklopedilerden araştırarak **arkadaşlarınıza okuyunuz.** (6, 39)

Burada olduğu gibi şiirin bütününde ele alınan ve okuyucuya **duyurulmak, kazandırılmak istenen duyguya ana duygu** denir. (7, 10)

SONUÇ

Yukarıda sıralanan anlatım bozukluklarında en fazla yanlış yazım ve noktalamayla ilgili olması ne yazık ki imla meselesinin hâlâ tam olarak çözülemediğini gösteriyor. Türkçe ders kitaplarında durum böyleyse diğer ders kitaplarının daha vahim bir imlaya sahip olduğunu tahmin etmek zor değildir. Yine çok sayıda dizgi yanlışının tespit edilmesi bu hususa gereken hassasiyetin gösterilmediğini düşündürmektedir. Ayrıca bu kadar uzmana ve kalabalık bir ekibe rağmen Türkçe ders kitaplarında bunca bilgi yanlışının bulunması gerçekten üzücü bir durumdur. Üstelik, bu incelemeye, bilimsel tutarsızlıklar da dâhil edilmedi.

Elbette bazı yanlışlar metinlerden kaynaklanmaktadır, dolayısıyla da buradaki anlatım bozukluğunun sorumlusu onun yazarı veya şairdir. Ancak ana dilinin doğru öğretilmesine hizmet eden bu kitaplara alınan metinlerdeki küçük bir yanlışlık bile göz ardı edilemez. Bu yüzden metin seçimi son derece önemlidir. Mesela üstelik, bundan başka, bir de yerine, bir yazar artı demeyi tercih edebilir. Bu onun seçimidir ve kendisini bağlar. Bu ifadenin bulunduğu bir metnin Türkçe ders kitabına alınması böyle bir yanlışın binlerce kişiye ulaşmasına sebep olur.

Bahsi geçen ders kitaplarının sadece bir baskısının 275 000 adet olduğu unutulmamalıdır. İşte bu sebeple yukarıdaki her bir yanlış, bu sayıyla çarpılmalıdır. Meselenin ne kadar önemli olduğunu kavramak için durumu bir de bu bakış açısıyla değerlendirmek uygun olacaktır. İlköğretim çağındaki çocuklarımıza bu yaşlarda doğrusunu öğretmediğimiz için sonraki dönemlerde bu yanlışları düzeltmek çok zor olmaktadır. Üniversitede doğrusunu söylemeniz bile aradan zaman geçince, öğrenci ilköğretimde veya ortaöğretimde defalarca tekrarlanan yanlışını yine yapıyor.

Bu konuya, gereken duyarlılık gösterilmeli ve yalnız Türkçe ders kitapları değil bütün ders kitapları dil açısından iyice incelendikten sonra baskıya verilmelidir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan ders kitapları için müfredatın yanında yazım esasları da belirlenebilir. Mesela en azından “İstiklal Marşı” ve “Gençliğe Hitabe” Türk Dil Kurumunun sayfasından kopyalanarak alınabilir.

Günümüzde kitaplar, bilgisayar ortamında düzenlendiği için mesela Türk Dil Kurumu tarafından farklı yazılımlara (Word, QuarkXpress, İn Design vb.) uyumlu imla güncellemelerinin hazırlanması, kullanışlı bir çözüm olabilir.

KAYNAKÇA

- BİLGEGİL, M. Kaya, (1980), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri 1 Belâgat*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- DOĞRUEL, Süheyla - vd., (Tarih yok.), *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7*, Doğan Medya.
- KARAALIOĞLU, Seyit Kemal, (2000), *Sözlü-Yazılı Kompozisyon Konuşmak ve Yazmak Sanatı*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- KARAÖRS, Metin, (2005/2), “Ders Kitaplarındaki Yardımcı Seslerle İlgili Bilgi Yanlıları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.19, s. 27-36.
- KARASOY, Yakup - vd., (2002); *Üniversiteler İçin Uygulamalı Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Konya: Selçuk Üni. Basımevi.
- KORKMAZ, Zeynep, (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara.
- KÜLEKÇİ, Numan, (1985), *Edebî San’atlar*, Erzurum.
- SARAÇOĞLU, Ahmet - vd., (2000), *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 8*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- ÜNAL, Meral - vd., (2000), *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Türk Dil Kurumu, (1998), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Türk Dil Kurumu, (2000), *İmlâ Kılavuzu*, Ankara.